

JOSEF PETRŽELKA

„DĚJINY FILOSOFIE JSOU JEN POZNÁMKAMI K PLATÓNOVI“¹

Byl jsem poctěn úkolem promluvit při této příležitosti o Platónovi. Přesněji – poctěn má být Platón a tomu mám posloužit jako prostředník. Pojdme tedy vzdát Platónovi poctu a složit mu filosofickou poklonu.

Postupovat budu tak, že nejprve vznesu vůči tomuto záměru pochybnost. Na ni podám nejprve jednoduchou a stručnou odpověď a posléze odpověď delší a náročnější. Ta se opět rozdělí na jednodušší a složitější úvahu. Nakonec zformuluji shrnující patetický závěr.

*

Zmíněná pochybnost může vypadat např. takto: Proč se máme klanět (byť jen filosoficky) Platónovi, jenž žil před mnoha a mnoha staletími a také už dávno zemřel? Neměla by se při Dni filosofie připomínat a uctívat spíše současná filosofie, jež řeší aktuální problémy? Přece i kdybychom se Platónovi poklonili až k zemi, jeho spisy budou velebně mlčet a na naše otázky o problémech našeho současného světa nám nedají odpověď. A copak nemá náš svět dost a dost problémů, jež by mohla současná filosofie alespoň rozebírat, jestliže bychom jí přiznali spíše schopnost otázky klást než na ně odpovídat?

Vyrovnat se s touto pochybností lze dvojím způsobem. Ten jednodušší spočívá v prohlášení, že s pochybností souhlasím, a navíc dodávám, že raději bych seděl např. ve čtvrté řadě u okna a poslouchal slova zkušenějších o významu, postupech a výsledcích současné filosofie, než stál zde a sám promlouval nepřilíš zkušená slova o významu filosofie Platónovy. Ovšem osud chtěl, aby to dopadlo jinak. Proto bude záhodno pokusit se o odpověď na onu pochybnost tím druhým, náročnějším způsobem. Bude to pokus o odpověď na otázku: Jaký význam má dnes Platónova filosofie? Otázka je tedy položena už s předpokladem, že přece jen Platónovo myšlení i dnes nějaký význam má...

¹ Příspěvek je inspirován proslulým tvrzením A. N. Whiteheada, podle něž jsou dějiny evropské filosofie pouze poznámkami k Platónovi. Na základě této inspirace si klade a zodpovídá otázku, zda a v jakém ohledu může být Platón přitažlivý i pro současné čtenáře. Text byl přednesen na FF MU v Brně při příležitosti Dne filosofie UNESCO 15. 11. 2007.

Opět můžeme volit mezi jednodušší a složitější cestou. Ta jednoduchá spočívá v tom, že se odvoláme na autoritu. Autoritou v tomto případě bude Alfred North Whitehead, jehož často citovaná věta se stala proslulou stejně jako Sókratovo vím (tedy že nic nevím), Tertullianovo věřím (tedy protože je to absurdní) nebo Descartovo myslím (tedy jsem). Whiteheadova proslulá věta říká, že dějiny evropské filosofie jsou jen poznámkami k Platónovi. Zkusme metodicky využít zařazení této věty mezi uvedené okřídlená filosofická tvrzení. Jasně a zřetelně vysvětlení toho, jak to myslel Descartes, by vyžadovalo jiného odborníka, proto jeho „myslím“ ponechme stranou. O Sókratovu „vím“ (tedy „že nic nevím“) dobře víme, že je nemůžeme brát doslova. Platónův Sókratés sám v *Apologii* říká, že neví nic καλὸν κάγαθόν, tedy nic „dokonalého“, jak překládá František Novotný.² To připouští možnost, že něco „ne úplně dokonalého“ přece jen ví. Jinde u Platóna Sókratés sám prohlašuje, že určité vědění či určitou znalost má, moderní badatelé pak u něj nacházejí ještě mnohem více vědomostí a schopností. Pochopitelně – kdyby skutečně vůbec nic nevěděl, stěžel by mohl zkoušet a vyvracet názory těch, kdo měli odvahu svá stanoviska před ním vyhlásit (nebo těch, kdo nevěděli, co mohou od Sókrata po vyhlášení svého stanoviska očekávat...). Sókratovo „vím“ tedy rozhodně můžeme považovat za nadsázku.

Vůči Tertullianovu „věřím“ (tedy „protože je to absurdní“) pak musíme být ještě obezřetnější. Takové tvrzení se totiž v jeho spisech nikde nevyskytuje, proto lze považovat nanejvýš za pozdější pokus hutně vyjádřit jeho postoje. Ovšem i to odborníci zpochybňují (pochybnosti shrnuje Petr Kitzler v úvodu k překladu Tertullianova spisu *O hrách*).³ Poukazují na to, že Tertullianovy ostré výpady vůči rozumu a filosofii a naopak jeho absolutizování víry jsou spíše rétorickým a polemickým prvkem než vyjádřením jeho vážných postojů. Tertullianus se totiž sám v antické filosofii nemálo inspiroval, zvláště u stoiků, u nichž přece Logos, tedy rozum představuje řídicí princip celého světa. Tertullianovo „věřím“ tedy můžeme označit za zavádějící.

Jak se v takto nastaveném zrcadle jeví Whiteheadovy „poznámky k Platónovi“? Především můžeme říci, že Whitehead na rozdíl od Tertulliana své okřídlené tvrzení skutečně napsal. Najdeme je v díle *Process and Reality* s podtitulem *An Essay in Cosmology*⁴ z roku 1929 a celá věta zní:

„Nejjistější obecnou charakterizací evropské filosofické tradice je, že sestává z řady poznámek (či „doplňků“) k Platónovi.“⁵ Whitehead nás nechce nechat na pochybách, do jaké míry je tato věta míněna vážně, a ihned vysvětluje důvody

² Ap. 21d. Český překlad viz Platón: *Euthyfrón. Obrana Sókrata. Kritón*, Praha: Oikúmené 1994, s. 48.

³ Tertullianus: *O hrách*, úvodní studii, překlad, poznámky a výběrovou bibliografii k Tertullianovým dílům pořídil Petr Kitzler, Praha: Oikúmené 2004.

⁴ A. N. Whitehead: *Process and Reality. An Essay in Cosmology*, New York: The MacMillan Company 1929.

⁵ „The safest general characterization of the European philosophical tradition is that it consists of a series of footnotes to Plato.“ *Tamtéž*, s. 63.

svého tvrzení. Objevuje totiž „nevyčerpatelný důl podnětů“ v Platónových osobních vlohách, v jeho zkušenostech s dobou klasického Řecka a v jeho intelektuálním dědictví, jež ještě nebylo zatíženo přílišnou systematizací. V hlavních Platónových myšlenkách nachází Whitehead zdroje pro „filosofii organismu“, již se pokouší vytvořit. Zajímá jej vysvětlení aktuálních, časově podmíněných entit, tj. proměnlivého světa, prostřednictvím jejich účasti na věčných potencialitách, tj. platónských idejích. Zárukou možnosti takového vysvětlení je prostředkující působení božského elementu. Z toho je zřejmé, že Whitehead se inspiroval nejvíce v *Tímaiovi*, k čemuž se i výslovně hlásí.⁶ Nachází totiž v dějinách filosofie dva základní typy kosmologického výkladu – kosmologii 17. století, k níž řadí Galilea, Descarta, Newtona, Locka, a právě kosmologii Platónova *Tímaia*. Je přesvědčen, že správné řešení kosmologických úvah spočívá ve spojení těchto dvou typů kosmologií.⁷

Dodejme, že Whitehead se v uvedeném spise odvolává na Platóna velmi často, avšak stejný význam pro rozvoj filosofického myšlení přiznává i novověkým myslitelům od Descarta po Huma a také – Aristotelovi. Pak se nabízí pochybnost vůči vyjádření autority, založená na přehlédnutí středověkého myšlení i objevů moderní vědy od volného pádu po odmítnutí existence éteru: Nejsou dějiny filosofie a poznání vůbec spíše poznámkami k Aristotelovi? A ještě spíše kritikou a vyvracením Aristotelova myšlení? Ostatně, jestli si dobře vzpomínám, Jiří Gabriel přeformuloval Whiteheadovu větu tím, že jméno učitele v ní zaměnil jménem jeho nejvýznamnějšího žáka. Pak se lze zeptat, zda by ještě jistější charakterizací evropské filosofické tradice nebylo to, že sestává z řady polemik s Aristotelem.

I tato jistě oprávněná pochybnost naznačuje, jak bychom se měli postavit k Whiteheadovu okřídlenému tvrzení. Sice se je snaží zdůvodnit a obhájit, ale přesto i toto tvrzení bude podobně jako Sókratovo „vím“ nadsázkou. Dokazuje to argument Aristotelem i další zmíněná Whiteheadova myšlenka, podle níž v dějinách objevíme dva základní typy kosmologického výkladu. Kdyby ten druhý byl jen poznámkou k Platónovi, nemohl by být postaven vedle něj jako jeho alternativa.

S tímto konstatováním opustíme tu jednoduchou odpověď na otázku, jaký je dnes význam Platónovy filosofie, a pokusíme se podat odpověď složitější – totiž sami určit, zda a v čem je Platónovo myšlení a dílo dodnes aktuální a živé. Otázku budeme sledovat ve třech rovinách: a) Čím je Platón zajímavý pro laiky? b) Čím je Platón zajímavý pro studenty filosofie? c) Čím je Platón zajímavý pro badatele – specialisty na antickou filosofii?

Ad a) Čím tedy může Platón oslovit laiky? Na první pohled nebo na první přečtení zaujme Platón i nefilosoficky fundovaného čtenáře přístupnou až zábavnou formou svých děl. Ta byla vychválena už tolikrát, že snad stačí jen poznamenat, že kdyby Platón žil ve 20. století nebo kdyby byl dynamit vynalezen už v kla-

⁶ *Tamtéž*, s. 63 nn.

⁷ *Tamtéž*, „Preface“, s. ix.

sickém období antiky, určitě by se dialogy staly dalším filosofickým adeptem na Nobelovu cenu. Upozorněme však, že tato atraktivní forma sice napomáhá prvnímu setkání s Platónem, zároveň však znesnadňuje proniknutí do hloubek jeho myšlení. Snadno se totiž necháme zaujmout dramatickým líčením okolností dialogu a nedáváme tolik pozor na to, co nám Platón často velmi nenápadně a mezi řádky sděluje.

Druhým momentem, který může i filosofického neodborníka důvěrně oslovit, je životní a osobní zaměření především raných Platónových děl. V nich se Sókratés táže lidí obecně bráno na to, zda žijí dobře a zda vědí, jak mají dobře žít. Dialogická forma navíc – což snad bylo Platónovým záměrem – jako by zprostředkovávala skutečné střetnutí se Sókratem a jeho dotěrnými a provokativními otázkami nikoli na tělo, nýbrž mnohem hlouběji – na duši. To může přemýšlivého člověka, který se nesnaží jen „užít dne“, přitahovat v kterékoli době, tedy i dnes.

Ad b) Jaký vztah mají k Platónovu myšlení dnešní studenti filosofie? Předpokládejme, že běžný student se ještě nemohl ponořit do všech hloubek a tajů Platónova myšlení a spíše se teprve rozhlíží po svém oboru a nejdříve jen zběžně ochutnává jeho plody. Přitom se však nemůže jako laik omezit jen na to, co je mu sympatické a co se mu líbí, nýbrž je institucí nucen ochutnat Platóna komplexněji. Jaký asi je první doušek z tohoto pramene?

Může být velmi překvapivý a v jistém ohledu protikladný dnešnímu obvyklému způsobu výkladu světa, s nímž se seznamujeme už jako děti na základní škole. Dnešní výklad se snaží nacházet ověřitelná příčinná spojení mezi jevy. Slovo „ověřitelná“ znamená požadavek, aby naše tvrzení byla nějak přístupná pozorování, slovo „příčinná“ je třeba brát ve smyslu aristotelské účinné příčiny. Platónův způsob výkladu je však zcela jiný – empirii zřejmě v návaznosti na Parmenida vůbec nepovažuje za důvěryhodný zdroj poznání, natožpak za jeho kritérium, a slovu „příčinná“ rozumí úplně jinak než my: Nalézt příčinu věcí pro něj znamená odhalit, v čem spočívá jejich dobrý stav, účel, cíl. Jeho výklad tedy lze charakterizovat jako teleologický a řekněme metafyzický.

Jak to student skousne a stráví? Pokud hodlá věnovat Platónově filosofii tolik úsilí, aby k němu zaujal osobní stanovisko, má před sebou dvě možnosti. Buď se postaví kriticky vůči Platónovu metafyzickému vysvětlování, nebo naopak kvůli nespokojenosti s jakoby nezúčastněným kauzálním výkladem moderní vědy přijme Platónovo přesvědčení o účelném uspořádání veškeré skutečnosti.

V prvním případě mu bude vadit základní prvek Platónovy filosofie – totiž teze o existenci nemateriálních, nevnímateľných, neměnných idejí jako základu všeho materiálního, viditelného, proměnlivého. Možná se ztotožní s Aristotelovými námitkami, že to znamená zbytečné zdvojování skutečnosti, že ideje stejně nemohou být příčinami ani podstatou smyslově vnímateľných věcí, že nelze vysvětlit vztah idejí a těchto věcí. Bude po Platónovi požadovat jednoznačný důkaz existence idejí nebo alespoň zdůvodnění, že jejich zavedení je epistemologicky smysluplné a oprávněné. Kroky, které Platón v dialozích podniká těmito směry, však bude kriticky zaměřený student považovat za nedostačující.

V druhém případě mu naopak bude vadit hodnotově neutrální výklad současné vědy, která se neptá po smyslu a účelu svého předmětu. Platón pak bude oporou pro jeho přesvědčení, že přinejmenším filosofie, když už ne věda, má při svém výkladu ukazovat, k čemu to všechno kolem nás je. A také – k čemu jsme tady my sami. Bude zkrátka chtít vědět, v čem se skrývá dobro našeho světa.

V obou případech však Platón může pro studenta zůstat předmětem (kritické či navazující) reflexe a zdrojem podnětů pro jeho další (kritické či navazující) myšlení. V obou případech totiž můžeme právě Platóna označit za původce tohoto způsobu výkladu: za původce metafyzického výkladu, neboť jako první výslovně odlišil materiální a nemateriální rovinu skutečnosti a tu druhou (nemateriální) učinil principem té první. A také za původce výkladu teleologického, protože jako první ve *Faidónovi* vznesl požadavek, aby celý kosmos byl vysvětlen z hlediska dobra, tedy účelnosti, a jako první v *Tímaiovi* se pokusil tento vlastní požadavek naplnit. Málokdy se stává, že původce je i Mistrem svého oboru, u Platóna se to však stalo. Proto studium Mistra myšlení může studentovi filosofie posloužit jako prubířský kámen jeho vlastních filosofických krůčků – a to opět v každé době včetně dneška.

Ad c) A co na Platónovi přitahuje badatele – specialisty na antickou filosofii či dokonce přímo na filosofii Platónovu? Více než 2300 let po Platónově smrti – a tedy i po vzniku všech jeho děl – se pořádají speciální konference, na nichž badatelé pronášejí příspěvky s cílem vysvětlit Platónovy myšlenky. Tématem těchto konferencí (jež probíhají např. v Praze a v Polsku organizovány wrocławskou univerzitou) je každý rok jeden nebo několik málo Platónových dialogů, tedy poměrně omezené množství výchozích myšlenek. O čem to tedy badatelé na platónských konferencích diskutují? Copak nebylo během těch staletí už všechno o Platónovi řečeno a napsáno?

Když na zmíněnou platónskou konferenci přijde student filosofie (což se často stává), zřejmě se podiví, jaké netušené hloubky může pro sebe nalézt v Platónových textech. Kdyby na takovou konferenci omylem zabloudil laik (což se nestává – našťěstí pro laiky), zřejmě by se marně snažil o porozumění aspoň části příspěvků a diskusí a zřejmě ještě marnější by byla jeho snaha nalézt smysl či praktický význam počínání účastníků konference. Dlouholetá a bohatá tradice zkoumání Platóna totiž nutí následující generace badatelů zabývat se stále titěrnějšími a možná i okrajovějšími detaily, stále důkladněji zkoumat Platónův text a kriticky analyzovat stále kratší a kratší pasáže. Tak se badatelé někdy snaží přispět něčím novým k tomu, co bylo během těch staletí napsáno. Ovšem pak se může snadno stát, že souvislost s celkovým záměrem autora, tedy Platóna, a s jeho dalšími myšlenkami se přinejmenším na první pohled ztrácí a laik se bude cítit ztracen v problémech pro něj nesrozumitelných a zhora nepraktických – což nejen dnes znamená nesmyslných.

Badatelé samotní se však v detailech orientují a navíc si v jejich probírání a zkoumání libují. Pochopitelně – vždyť Platón či antická filosofie představuje předmět jejich zájmu a snad každý chce oblasti svého zájmu porozumět úplně

a do nejmenších podrobností. Platónští badatelé proto jásají v prvé řadě nad tím, že se jim sepsané dílo jejich idolu dochovalo v úplnosti. Vždyť u většiny autorů asi platí, že čím více jejich myšlenek známe, tím více problémů můžeme řešit, tím více detailů můžeme zkoumat. Díky této triviální skutečnosti, o niž se on sám nemohl zasloužit, získává Platón v očích badatelů velkou výhodu ve srovnání např. s předsókratovskými filosofy.

Druhé zajásání badatelů možná není tolik slyšet a možná ani není tolik uvědomělé. Přesto myslím, že tento důvod badatelského nadšení pro Platóna je ještě významnější. Spočívá v tom, že navzdory všemu, co Platón napsal a co se nám dochovalo, zůstává velmi mnoho bodů jeho myšlení nejasných. Něco totiž Platón dostatečně neobjasnil, něco naopak objasňoval na různých místech, ovšem také různými způsoby, díky čemuž se sám se sebou neshodoval, nebo si dokonce protičil. Několik málo příkladů ukáže, že se v žádném případě nejedná o okrajové či nepodstatné body.

- Platón je hluboce přesvědčen o existenci duše, jež se zásadně liší od těla a je mnohem důležitější než tělo z ontologického i lidského, tj. mravního hlediska. Od těla se liší v prvé řadě tím, že je „netělesná“, tedy nemateriální. Jedině v tom případě může být jednoduchá, bez částí, což Platón považuje ve *Faidónovi* za nutnou podmínku její případné nesmrtnosti. V *Ústavě* a ve *Faidrovi* však v kontextu etických a psychologických úvah rozliší v duši tři známé složky – a přitom stejně rozhodně jako ve *Faidónovi* obhajuje nesmrtnost této složené duše. Je v tom rozpor či nesoulad, znamená to posun jeho názorů na duši nebo lze oba postoje nějak konzistentně propojit?
- Nebo: Ve *Faidónovi*, *Ústavě* i *Faidrovi* Platón uvažuje o duši především v kontextu etickém a psychologickém. V pozdějším *Tímaiovi* se pak pokouší jakoby aristotelcky použít dělení duše pro vysvětlení různých úrovní živého světa. Týkají se obě tato pojetí téže duše? Lze tedy duši chápanou jako princip života zároveň podrobit mravnímu hodnocení?
- Další nejasnosti objevíme, když se přesuneme k ústřednímu bodu Platónova myšlení. Existenci či spíše neustálé vznikání a zanikání mnohých věcí ve smyslovém světě prý můžeme vysvětlit i ontologicky zakotvit jen tehdy, předpokládáme-li, že mimo tuto smyslovou mnohost existuje nemateriální a smyslově nevnímátná jsočnost – tedy ideje. Smyslová mnohost pak odvozuje vše, co je na ní určité a co můžeme poznat a popsat, ze svého kontaktu na této jsočnosti. Jaký je to kontakt? – zní samozřejmá otázka. *Methexis*, „účasť“, odpovídá Platón. Ovšem blíže to nevysvětlí – nevysvětlí to ve svých dialozích a nevysvětlí to zřejmě ani svým žákům, neboť Aristotelés prohlásí uvedenou odpověď za básnickou metaforu. Jak tedy Platón pojímal vztah idejí a smyslové mnohosti?
- Nebo: Jak onu pravou jsočnost poznáme? Pomocí *anamnésis*, „rozpomínání“, zní učebnicová odpověď. Ale proč ji pak Platón zmiňuje pouze ve třech dialozích a pouze ve *Faidónovi* a ve *Faidrovi* v souvislosti s idejemi? Tak pomocí dialektiky, již Platón jako rozumovou práci s pojmy (a čísly)

vyzdvihuje a opěvuje v *Ústavě*, *Parmenidovi*, *Filébovi* – říká fundovanější odpověď. Ale proč potom v *Sedmém listu* a v *Symposiu* Platón naznačuje, že ono nazření pravých jsoucnen není jen záležitostí přesně stanoveného algoritmu nutných dedukcí našeho rozumu, nýbrž i tajemným osobním výkonem, jenž je podmíněn nejen rozumovými schopnostmi, ale i mravní dokonalostí? Jak tedy podle Platóna poznáme ideje?

- Nebo – dejme tomu, že se nám podařilo onen tajemný krok učinit. Objevíme „tam“ pouze ideje matematických předmětů a hodnot? Nebo i ideje všech přirozených druhů? A co ideje lidských výrobků? A ideje všech obecných pojmů? Jelikož před těmito otázkami Platón opět utíká nebo je odbývá několika málo příklady, stále zůstávají nejasnosti: Co všechno najdeme v „říši idejí“? Ideje jakých věcí? Jaké mezi nimi budou vztahy?
- A konečně uveďme, že v takové situaci některé badatele ve 20. století napadlo: Co když nás Platón ve svých dialozích takto mate záměrně? Co když jeho vlastní napsaná slova o méněcennosti psaného textu platí i o jeho dialozích? Nemáme tedy hledat skutečnou, nejplátónštější Platónovu filosofii mimo dialogy, např. v Aristotelových zprávách? Není ústřední naukou jeho myšlení nauka nepsaná?

Tyto otázky – mezi mnoha jinými – napadají badatele, když znovu a znovu pročítají Platónovy texty. A jelikož Platónovy texty řečeno Platónovými slovy velebně mlčí a neodpovídají a nic nevysvětlují, otevírá se prostor pro bádání badatelů. Jelikož položené otázky nejsou triviální, stěží se podaří nalézt definitivní a jednoznačná řešení. A díky této nejednoznačnosti a problematičnosti není nemožné přijít i dnes s něčím novým, co ani během těch dlouhých staletí platónských studií nebylo řečeno a napsáno.

Vzhledem k dějinnému významu Platónovy filosofie není možné odbýt ji pohrdavým odmítnutím s poukazem na nejasnost a nejednoznačnost. Platón jakožto původce a Mistr metafyzického a teleologického výkladu představuje v univerzu filosofických myšlenek jednu ze základních pozic, vůči níž se snad každá další pozice musí vymezit, nebo se jí alespoň vědomě zdaleka vyhnout. Proto snaha konečně zcela pochopit a jednoznačně interpretovat Platónovo myšlení bude mít v očích a myslích specializovaných badatelů své ospravedlnění ještě velmi dlouho, ne-li navždy jakožto snaha marná.

Zdá se, že jsme dospěli k velmi patetickému závěru. Platón se jeví jako literárně atraktivní a mravně naléhavý pro laiky, jako myšlenkově provokující či inspirující pro studenty filosofie, jako historicko-filosoficky nepominutelný a badatelsky nevyčerpatelný pro specialisty. Co si s tímto pochlebnickým patosem počít? – A co kdybychom se mu pro tentokrát nebránili? Slavíme přece Den filosofie, což samo o sobě je spojeno s určitým patosem. Dále – naším úkolem bylo vzpomenout dávného myslitele a vzpomínání se bez patosu také neobejde. Navíc jsme na Platónovi hledali právě to, co nás k němu i dnes může přitahovat, tedy čím v nás vzbuzuje kladné emoce. Kdybychom slavili den sofistiky a chtěli

k její poctě předvést řeč pro i proti, určitě by se podařilo najít na Platónovi dost filosofické špíny a filosoficky jej pomluvit natolik, že bychom se s filosofickým červenaním odvraceli. Pro dnešek mu však dopřejme užít si patosu krásy a velikosti.

Platón Vám děkuje za vzpomínku.

„THE EUROPEAN PHILOSOPHICAL TRADITION CONSISTS OF A SERIES OF FOOTNOTES TO PLATO“

The paper is the notation of the lecture delivered on the occasion of the Day of Philosophy UNESCO on 15th November 2007. It is inspired by the famous statement of A. N. Whitehead that the European philosophical tradition consists of a series of footnotes to Plato. The paper shows that this statement is rather a bon mot (analogous to Socrates' 'I know that I know nothing' or Tertullian's 'I believe it because it is impossible') than a serious affirmation. – However, the author of the paper tries to show why is Plato an interesting thinker even nowadays, namely for readers without philosophical education, for students of philosophy and for scholars specialized in ancient or Platonic philosophy.

Keywords: Plato, A. N. Whitehead, history of philosophy, Plato's writings nowadays.